

UREDNIŠTVO IN UPRAVA:
Videm, Via G. Mazzini št. 10/1.
Tel. 33-46 — Poštni predal (Ca-
sella postale) Videm 186. —
Poštni čekovni račun (Conto
corr. post.): Videm, št. 24/7418.

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

NAROCNINA:

Za Italijo: polletna 300 lir —
letna 500 lir — Za inozemstvo:
polletna 600 lir — letna 1000 lir
— Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 25 lir

Leto IX. — Štev. 9 (175)

UDINE, 16. - 31. MAJA 1958

Izhaja vsakih 15 dni

Slovinci Furlanije!

25. maja pojdete tudi vi na volitve, da zopet izvolite skupno z ostalimi italijanskimi državljani poslance v parlament in senat.

Letošnje volitve se bodo vršile v zelo pomembnem trenutku!

Dogodki zadnjih let so prinesli mnogo novega: situacija se je korenito spremenila in pričela se je nova doba, ki bo sigurno prinesla spremembe v Italiji in drugih državah.

Ali naj se naše zapuščene in od vseh pozabljene doline kar vdajo v usodo in še naprej prenašajo sedanje stanje težke socialne podrejenosti, ki jih že tako dolgo tlačijo?

Problemi Slovencev v Furlaniji se iz leta v leto vedno bolj slabšajo; njihova rešitev postaja s časom vedno bolj težka. Vi dobro veste: več kot tretjino prebivalstva je prisiljena zapuščati svoje rojstne domove in iskati v tujini kos kruha. Dostokrat pa najde tam namesto kruha smrt na dnu minjer, žene in otroci pa doma trepetajo vedno v strahu za njihovo življenje.

V naših vaseh je zmeraj manj ljudi, ker nobeden ne stori ničesar proti sedanjemu nevzdržnemu stanju.

Krščanska demokracija se ni lotila in ni rešila nobenega problema, pa čeprav kontrolira državo in bi zato mogla in morala ukreniti konkretne mere za ekonomski dvig naše dežele.

Ničesar, kar je bilo potrebno, ničesar, kar je bilo možno, niso napravili.

Bilanca, ki jo polaga krščanska demokracija po 12. letih vladanja, ne bi mogla biti bolj obupna kot je.

Skraini čas je, da preneha sedanje stanje revščine, pasivnosti in zaostalosti, ki ponižuje naše ljudstvo, a bi moralo biti še večja sramota za tiste, ki so nam do sedaj vladali.

Če hočete, da se stanje spremeni, da začne novo življenje za našo deželo in naše otroke, morate prekiniti z dosedanjim pasivnostjo, ki je prišla že v navado, morate nujno poiskati nove poti za spremembo vsega našega življenja.

Ne maramo vam dati enostranskega navodila za sedanje volitve, toda vseeno boste lahko na podlagi tega, kar smo vam razložili, lahko ocenili programe tistih strank, ki najbolj upoštevajo vaše najbolj nujne potrebe.

Dajte svoj glas tistim strankam, od katerih lahko pričakujete, da hočejo v resnici napredek in blaginjo italijanskega ljudstva in italijanskih delavcev. Le tako bodo deležni dobrot, ki bodo nastale iz drugačne in boljše situacije, tudi naši kraji in naše ljudstvo.

Naše žene ne smejo izdati svojih mož, ki se toliko mučijo v tujini in doma, da bi zaslužili kruh za svoje družine. Tudi one naj dokažejo s svojim glasom, da hočejo v resnici novo življenje v naših krajih.

Sloveni del Friuli!

Il 25 maggio anche voi vi recherete a votare, insieme con tutti gli altri cittadini italiani, per rinnovare la camera dei deputati ed il senato della Repubblica.

Le elezioni di quest'anno cadono in un momento assai significativo.

Gli avvenimenti di questi ultimi anni hanno portato molte novità: la situazione è profondamente cambiata ed è iniziata una nuova fase che porterà senza dubbio a delle trasformazioni in Italia e negli altri paesi.

Ma è lecito domandare se le nostre valli trascurate e dimenticate da tutti dorvanno rassegnarsi a subire anche in avvenire lo Stato di grave inferiorità in cui da molto tempo si trovano.

I problemi della Slavia Friulana si aggravano di anno in anno; la loro soluzione si fa sempre più difficile col passare del tempo. Voi lo sapete: oltre un terzo della popolazione è costretto ad abbandonare la casa dove nacque per cercare altrove un pezzo di pane, spesso per trovare la morte in fondo alle miniere, mentre le mogli e i figli vivono continuamente in angoscia.

I nostri paesi vanno spopolandosi, perchè nulla si è fatto e nulla si fa per rimediare a questo stato di cose intollerabile.

Nessun problema locale è stato affrontato e risolto dalla Democrazia Cristiana che, controllando lo Stato, avrebbe potuto e dovuto prendere concrete iniziative per la rinascita economica della nostra terra.

Nulla di quanto era necessario, nulla di quanto era possibile è stato fatto. Il bilancio che vi presenta la Democrazia Cristiana dopo dodici anni di governo non potrebbe essere più sconsolante.

E' assolutamente necessario uscire da questa situazione di miseria, di inerzia, di fatalità e di ignoranza che umilia la nostra popolazione e più dovrebbe umiliare coloro che sin qui ci hanno governati.

Se volete che qualcosa cambi, che si apra un nuovo periodo per l'avvenire delle nostre terre e dei nostri figli, è necessario rompere con le abitudini di rassegnata inerzia, è necessario ricercare subito le vie per un rinnovamento di tutta la nostra vita.

Non vogliamo darvi un'indicazione unica per queste elezioni. Tuttavia, voi potrete sempre valutare i programmi di quei partiti in base a quanto vi abbiamo illustrato, potrete sempre scegliere quei partiti che prendono in migliore conside-

Besede italijanskim političnim strankam

Zdaj je še zgodnja primavera in prerezodaj za turizem. Pa vendar prihajajo v naše brieghe judje forešti, agitatorji in politični kandidati. Po vseh naših cestah, tudi po najbolj strmih, ropotajo avtomobili.

Mi sami vemo, kakšne težave imamo, kakšne ekonomske probleme, kakšne socialne pritisk, kolikšne tasse moramo plačevati, kako trpe naši emigranti-delavci, kako je zaostalo naše kmetijstvo in tako naprej, — tisoč vsakdanjih skrbi imamo. Zdaj se pa vsak dan čudimo, da vedo zastopniki raznih strank, ki prihajajo k nam, sedaj pred volitvami, za marsikateri naš problem; nekateri vedo celo za takšne probleme, ki jih pri nas ni. Vsaka italijanska stranka ve za zdravilo, ki naj bi čudežno ozdravilo naše ekonomske bolezni. Sicer nas že vse italijanske stranke zdravijo leta in leta, toda naša ekonomska bolezen je postala kronična in že skoraj neozdravljiva.

Priznati moramo, da italijanske stranke razumejo nekatere naše ekonomske probleme, o njih razpravljajo, toda jih na žalost po večini sploh ne rešujejo. Tiste, ki so v opoziciji, znajo bolje oceniti naše ekonomske težave, kot one na vladi. Vse skupaj, pa nimajo vse italijanske stranke nobenega pravega odnosa do nas beneških Slovencev, do Beneške Slovenije. Vsaka od resnih, demokratičnih italijanskih strank prevzema v svoj politični program le en del naših zahtev, le tisto, kar spada v njen državni ekonomsko-socialni program: demokristjani pridigajo pri nas svoj znani program o postopnih reformah, ki niso ne liberalizem ne socializem, komunisti iznašajo svoje predloge glede agrarne reforme, da dobje zemljo tisti, ki jo obdelujejo, glede pravic delavskega razreda, socialisti in socialdemokrati glede večjih pravic delavcev v podjetjih in v javni upravi, liberalci pa gonijo svojo o večji svobodi privatne iniciative. Prihajajo k nam tudi še monarhisti in misli ter skušajo pobrati glasove naših ljudi s svojimi hvalami o starih časih fašističnih in monarhističnih uniform ter medalj.

Manjvredni italijanski državljani

Vse te stranke postopajo z nami tako, kot bi bili mi beneški Slovenci še mladoletni, nezreli ljudje, nekaj manjvrednega kot so ostali italijanski državljani. Vsi politiki prihajajo k nam po naše glasove, toda o programu, o tem, kaj naj bi bilo za nas dobro, odločajo oni sami in tudi oni sami hočejo, da nas samo oni zastopajo v provinci in parlamentu. Zato pa ostajamo mi beneški Slovenci nekje na klopi pri fogolaru, ker govore o nas na političnih tako, kot se jim zdi.

Vzemimo najprej demokristjane, številčno najmočnejšo italijansko stranko, ki pobirajo in še bodo pobirali pri nas največje število glasov. Demokristjanska stranka ima v svojem programu načelo, da bo v praktičnem življenju, na kamunu, provinci in parlamentu izvajala krščanska načela o enakopravnosti in enakosti vseh ljudi. Še več, Demokristjanska stranka je moralno obvezana, da bo skrbela za izvajanje vzvišenih Kristusovih naukov: »Ljubite se med seboj«, dalje njegovo zapoved apostolom »Pojdite in učite vse narode«. Demokristjanska stranka je bila takoj po vojni še pripravljena dati beneškim Slovincem narodne pravice v cerkvi, v javnem življenju, v stikih z uradi. Njen prvi povojni prefekt Candolini, eden od vodilnih demokristjanskih voditeljev po vojni in razni drugi demokristjanski vodi-

telji in organizatorji so bili pripravljene dati beneškim Slovincem narodne pravice in slovenske šole, toda čim bolj so se odmikala leta, tem manj je demokristjanska stranka kazala razumevanje za naše narodnostne pravice. Zadnja leta pa demokristjanski voditelji trobijo glede beneških Slovencev v nekaterih problemih v isti rog kot neofašisti, monarhisti ali pa katerikoli nacionalistični nekrščanski oznanjevalci narodnega sovraštva. Ko je lani demokristjanska stranka sestavljala in nato predložila svoj načrt statuta o posebni deželni avtonomiji, je izpustila sleherno omembo, ki naj bi nam dala narodno-manjšinske pravice. Za demokristjane smo mi beneški Slovenci bili leta 1945 in 1946 še narodna manjšina, zdaj pa zanje nismo več in zato ponavljajo glede nas samo stare fašistične fraze in nove nacionalistične parole, prav kot čisto navadni nacionalisti. Kam je vtaknila demokristjanska stranka načela o enakosti vseh ljudi, kam načela katoliške cerkve o pravicah vseh narodov do učenja v lastnem jeziku.

Papeževe besede o manjšinskih pravicah

Sedanji Papež Pij XII je že večkrat podudiril, kako se morajo spoštovati ne le vsi jeziki, temveč celo navadni drobni dialekti. Demokristjani so, kot kažejo njihova dela, drugačnega mišljenja od papeža, ker nas imenujejo namesto Slovencev »italianissimi«, pač zato, ker smo res zvesti italijanski državi, še bolj kot oni, toda zaradi tega vendarle Slovenci, ki jim po učenju Kristusa, katoliške cerkve in če hočete prav konkretnih navodil sedanjega papeža Pija XII grede vse narodno-manjšinske pravice. Da se ne bodo v svoji vesti izgovarjali, da ne vedo ne kaj je rekel Kristus, ne kar stalno oznanjuje njihov duhovni poglavar Papež Pij XII, prinašamo del enega izmed njegovih govorov o narodnih manjšinah:

V okviru etično zgrajene nove ureditve ni mesta za javno ali pa prikrito tlačenje kulturnih in jezikovnih posebnosti narodnih manjšin, za omejevanje ali oviranje njih naravne plodovitosti. Kolikor odgovorna državna oblast vestneje spoštuje pravice manjšine, toliko bolj zanesljivo in uspešneje more terjati od njenih pripadnikov zakonsko izpolnjevanje državljanških dolžnosti, ki jih imajo skupaj z ostalimi državljani.

Redki nas spoštujejo

Samo slovenski duhovniki v Beneški Sloveniji in še tu pa tam kak pošten furlanski duhovnik spoštuje po papeževih besedah naše jezikovne posebnosti v cerkvi, vsi drugi pa javno in prikrito tlačijo in odpravljajo kulturne in jezikovne posebnosti nas beneških Slovencev. Kako postopajo oblasti pod demokristjanskim vodstvom v Videmski provinci glede narodnostnih pravic beneških Slovencev, je pa že znano vseh evropski javnosti in je kulturna sramota za vso Italijo.

Sedaj pa pogledjmo, kakšno stališče zavzema do nas komunistična stranka Italije, ki sicer pri nas v Beneški Sloveniji ni dobila v povojnih volitvah nikdar velikega števila glasov, je pa druga najmočnejša italijanska stranka. Ekonomsko-socialne prilike pri nas je zmeraj pravilno ocenila, nastopala je tudi proti vsem nacionalističnim ekscesom pri nas, zlasti proti divjanju ilegalne trikolornične organizacije v Nadiških dolinah. Komunisti

obsojajo ekonomsko in socialno vladno politiko v Furlaniji, ki je takšna, da marajo zavoljo nje bežati tisoči hribovskih prebivalcev iz Beneške Slovenije in Karnije na delo v tujino. Kot stojijo sedaj prilike bi se morali mi beneški Slovenci samo strinjati s komunistično kritiko sedanjih materialnih razmer in s komunističnimi predlogi za izboljšanje sedanjega ekonomskega stanja.

Ravnati bi se morali po naukih Lenina

Kako pa se zadrži komunistična partija do vprašanja narodnih manjšin in konkretno do narodnih pravic nas beneških Slovencev? Prav tako, kot bi se morala demokristjanska partija ravnati po naukih Kristusa in katoliške cerkve enakopravnosti vseh narodov, glede spoštovanja vseh jezikov vserod v javnosti, tako bi se morala tudi komunistična partija ravnati po načelih velikih učiteljev marksizma, zlasti pa Lenina, glede pravičnega in kar je glavno glede pravičnega postopanja z narodnimi manjšinami. Lenin je najisal za debelo knjigo razprav in člankov o narodnih vprašanjih ne samo takrat, ko je živel v izgnanstvu izven caristične Rusije, temveč tudi, ko je bil na vrhuncu sovjetske oblasti. Zadnje zaključke o narodnem vprašanju prinaša njegovo pismo plenumu Centralnega komiteja partije k vprašanju o narodnostih z dne 31.XII. 1922:

»Treba je razlikovati nacionalizem zatirajočega naroda od nacionalizma zatiranega naroda, nacionalizem velikega naroda od nacionalizma malega naroda. Nasproti drugemu nacionalizmu (malega naroda prip. Matajurja!) smo mi pripadniki velikega naroda v zgodovinski praksi skoraj zmeraj krivi nešteti nasilstev in žalitev, ne da bi sami to opazili.«

Poravnati neenakost v življenju

»Zategadelj internacionalizem zatirajočega ali tako imenovanega velikega (čeprav velikega samo po vlogi njegovih nasilstev, velikega samo po vlogi velikega žandarja-karabinerja) ne sme biti samo v spoštovanju formalne enakosti, temveč se mora izraziti v neenakosti, v katero bi privolil zatirajoči narod, veliki narod, da s tem poravna, nadomesti tisto neenakost, ki se dejansko ustvarja v življenju. Kdor tega ni razumel, ni razumel resnično proletarskega odnosa do nacionalnega vprašanja, je v bistvu ostal na malomeščanskem stališču in more za to vsak hip zdrkniti na buržoazno stališče.«

»Zato je treba tako ali drugače s svojim ravnanjem ali s svojim popuščanjem nasproti drugorodcu poravnati, nadomestiti tisto nezaupanje, tisto sumničenje, tiste žalitve, ki mu jih je v zgodovinski preteklosti prizadejala vlada državnega naroda.«

»Zato je v danem primeru bolje pokazati več popustljivosti in širokosrčnosti do narodnih manjšin, kakor pa premalo. Poglavitni interes proletarske solidarnosti in potentakem tudi proletarskega razrednega boja zahteva, da nacionalnega vprašanja nikoli ne obravnavamo formalno, pač pa, da vselej upoštevamo neogibno razliko v odnosu proletarca zatiranega (ali malega) naroda do zatirajočega (ali velikega) naroda.« (Moskovska revija »Komunist« julij 1956 št. 9).

Doslej še nobene izjave komunistične partije o beneških Slovincih

Komunistični partiji je treba priznati, da se je zavzemala za narodne pravice tržaških in goriških Slovencev, da je predložila že več zakonskih predlogov za uzakonitev slovenskega šolstva na Tržaškem in Goriškem. V najnovejšem času se bori za dvojezičnost v Trstu. Sedanje zadržanje komunistične partije nasproti beneškim Slovincem pa bi Lenin obsodil. Komunistični poslanci so pred nekaj leti si-

(Nadaljevanje na 2. strani)

razione i vostri problemi più urgenti, quei partiti che vi offrono maggiori garanzie di venire incontro ai vostri desideri.

Date il voto ai partiti che danno affidamento di volere il progresso e il benessere del popolo italiano, e dei lavoratori italiani, se volete che i benefici che si potranno avere da una situazione diversa e migliore si estendano anche alle nostre terre ed al nostro popolo.

Le nostre donne non tradiscano i loro uomini che tanto soffrono qui e all'estero per procurare con il loro lavoro un pezzo di pane alle famiglie. Dimostrino anche loro col voto che vogliono veramente che qualche cosa cambi in Italia, che vogliono veramente la rinascita della loro terra.

Besede italijanskim političnim strankam

(Nadaljevanje s 1. strani)

cer vložili interpelacijo glede slovenskih tržaških in goriških narodnih zahtev, so pa odbili, da bi se zavzeli za nas beneške Slovence. Doslej ni še nikdar komunistična partija Italije dala v javnosti še nobene izjave, da priznava narodno-manjšinske zahteve beneških Slovencev, ni zavzela nobenega stališča do nacionalnega vprašanja Beneške Slovenije. Hote ali ne hote se je s tem postavila na stališče videmskih nacionalističnih buržoaznih krogov, da ne obstoji nacionalni problem beneških Slovencev. Oh, kako zelo daleč stoji komunistična partija Italije od nauka Lenina, da se mora internacionalizem velikega naroda (v tem primeru italijanskega — prip. Matajurja!) izraziti v neenakosti, v katero bi privolil zatirajoči narod, veliki narod, da bi s tem poravnal, nadomestil tisto veliko neenaakost, ki se dejansko ustvarja v Beneški Sloveniji.

Pripadniki velikega naroda (v tem primeru italijanskega) so v zgodovinski praksi krivi nešteti nasilstev, in še več, počenjajo nešteta nasilstva in žalitve, ne da bi sami to opazili. Samo kot olajševalno okolnost, ne pa kot opravičilo, velja za italijansko komunistično partijo, da vse do današnjega dneva v letu 1958 ni tega še opazila. Čudimo se, da še ni napravila prave marksistične analize, kako se je od leta 1866 v 92 letih, od kar je Beneška Slovenija sestavni del Zedinjene Italije, nakopičilo toliko in toliko krivic velikega italijanskega naroda proti beneškemu Slovincem, da so le-ti zaradi tega zaostali, da so preplašeni, da se spričo tega nekateri izmed njih ne upajo dvigniti glasu protesta in pravičnih nacionalnih zahtev. Ali more italijanska komunistična partija trditi, da je pokazala, kot zahteva Lenin, raje več popustljivosti in širokosrčnosti kot premalo do slovenske narodne manjšine v Beneški Sloveniji in do tistega širokega kroga beneških Slovencev, ki jih neprestane krivice predjaščiščne, fašistične in pojaščiščne Italije niso toliko zmečale, niso toliko zlomile, da si še upajo postavljati nacionalne zahteve svojega ljudstva. Mi beneški Slovinci imamo vtis, da komunistična partija obravnava naše nacionalno vprašanje preveč formalno, da ne upošteva našega specialnega položaja, ki je nastal zaradi 92 let neprestanih žalitev in krivic s strani velikega (italijanskega) naroda.

Antimarksistična omeria

Ker ni italijanska komunistična partija nikdar poravnala, da celo niti skušala poravnati neenakosti, ki se dejansko ustvarja v Videmski provinci nasproti beneškemu Slovincem je zdrknila glede nacionalnega vprašanja na buržoazno stališče. Buržoazne stranke v Videmski provinci skušajo zanikati obstoj narodne manjšine v Beneški Sloveniji, obstoj beneških Slovencev kot takih in govornijo sedaj samo »o popolnoma italianisimi delle Valli di Natosona«. To je seveda z znanstvenega, etničnega stališča neumnost in se te iste stranke ne neumnosti zavedajo, jo pa iz nacionalističnih razlogov vseeno ponavljajo. Komunistična partija Italije ni seveda po nacionalizmu toliko zamegljena, da bi za meščanskimi strankami ponavljala negiranje obstoja beneških Slovencev, pač pa s svojim molkom glede specialnega nacionalnega vprašanja beneških Slovencev, glede dopuščanja njihove popolne nacionalne brepravnosti na nacionalnem področju in glede svoje averzije, da se zavzema in bori ali pa vsaj pokaže razumevanje za njihove narodne pravice, drsi na buržoazno stališče, ter ustvarja s svojim molkom neke vrste antimarksistične omeria pri neprestanih nacionalnih posilstvih nad beneškimi Slovenci. Kako dolgo še?

Dobre in slabe strani socialistov

Tretja največja italijanska stranka PSI se tudi živo zavzema za konkretne ekonomske in socialne probleme Beneške Slovenije. Zato tudi postopno raste število njenih pristašev pri nas. Velika ovira hitrejšemu širjenju njenega socialističnega programa v Beneški Sloveniji je pa skoraj ista napaka kot pri komunistih. Morda so pogledi italijanske socialistične stranke glede nacionalnega vprašanja še bolj zastareli kot pa pri italijanskih komunistih. Tudi PSI se zavzema za narodne pravice tržaških in goriških Slovencev, ne pa beneških Slovencev. Ali morda zato ne, ker živimo mi beneški Slovenci skupaj z Italijani in Furlani že skoraj eno stoletje v eni skupni državi ali pa zato ne, ker so postali goriški in tr-

žaški Slovenci narodna manjšina v Italiji šele po letu 1918, mi pa že leta 1866, ko se še ni razvil problem narodnih manjšin?

Res pa je, da zelo številni poštene demokristjani, komunisti, socialisti in sovatnem razgovoru, da bi bilo prav, da socialdemokrati znajo sicer povedati v približno tudi mi beneški Slovenci svoje narodne pravice, toda preden se bodo zgnala njihova partijska vodstva, da zavzamejo že enkrat načelno stališče do narodnega vprašanja beneških Slovencev, bo preteklo, se bojimo, precej časa. Na žalost krščanski nauki ne obremenjujejo demokristjanov, Leninovo učenje o narodnostnih vprašanjih ne italijanskih komunistov, socialistični nauki o enakopravnosti vseh narodov proti slehernemu tlačanju in zapostavljanju ne italijanskih socialistov in socialdemokratov.

Socialdemokratska stranka se po številu svojih članov sicer ne more meriti z naštetimi tremi najmočnejšimi italijanskimi strankami, je pa vendar znala pridobiti v Beneški Sloveniji z drobnimi in dolgotrajnim delom močno in zvesto socialdemokratsko klientelo. Skuša reševati naše ekonomske in socialne probleme z drobnimi in praktičnimi intervencijami. S svojim socialdemokratskim združništvom pa je prodrla bolj v karnijske kraje in druge gorate predele Furlanije, kot pa med naše ljudi, ki so izrazito individualistično vzgojeni in razporeženi. Tudi socialdemokratska stranka ne more iz svoje italijanske lupine velikega naroda, da bi priznala beneškemu Slovincem narodno-manjšinske pravice in se zanje borila ter da bi napravila križ čez dosedanje devetdesetletno gospodarsko zapostavljanje in narodno zatiranje beneških Slovencev. V vseh javnih in drugih delih, ki se delajo v Beneški Sloveniji, so bili in so še domači slovenski ljudje slabše plačani in imajo slabša mesta kot pa tisti, ki pridejo od drugod na delo. Ne socialdemokratska partija in nobena od velikih italijanskih strank ni nikdar znala nastopiti proti temu diskriminacijskemu postopanju, proti krivičnemu postavljanju dveh delovnih kategorij: I. domači Slovenci slabo plačani in II. ljudje od drugod z vodilnimi dobro plačanimi mesti. Na gospodarskih državnih in drugih mestih v Beneški Sloveniji ni nikjer nobenega domačina Slovenca. Nobena italijanska politična partija, in še najranj tiste, ki so bile ali so še na vladi, se ni nikdar zavzela za to, da bi dobili delavci iz Beneške Slovenije kakšno skromno delavsko mesto v sosednjih furlanskih mestih v Vidmu, Cedadu in drugod. Za beneške Slovence velja »proibito entrare v industrijska in obrtna podjetja Furlanije. Beneški Slovenci smejo iskati in dobiti zaposlitev samo na tujem. Za to pa ne rabijo nobene partije.

Velike italijanske demokratične stranke nas branijo pred nacionalističnimi volkovi

Ceravno nas beneške Slovence odrijava povsod od kruha doma v Furlaniji in čeravno izkoriščajo našo proverbialno zvestobo do italijanske države, da nam ne dajo nobenih narodno-manjšinskih pravic najbrže prav zovoljo te naše državljanske zvestobe, pa skušamo biti objektivni in priznavamo sleherni italijanski partiji njeno zavzemanje za nas na nekaterih ekonomskih sektorjih našega življenja. Ne moremo pa molčati v primerih, ko se izneverijo svoji vzvišeni politični partijski ideologiji samo zato, da jim ni treba priznati naših narodnih pravic zaradi ustaljenega desetletnega krivičnega stanja. Hvaležni smo velikim italijanskim demokratičnim strankam: demokristjanom, komunistom, socialistom in socialdemokratom, da nas branijo pred vsaj najhujšimi napadi lokalnih nacionalističnih volkov, ki se zbirajo v neofašistični misinski stranki, v monarhistični in liberalni stranki ter v enem nacionalističnem krilu demokristjanske stranke. Velikim italijanskim demokratičnim strankam se moramo zahvaliti, da so pometle z najbrutalnejšimi nacionalističnimi ekscenzi trikolozizma in podobnih ilegalnih terorističnih gibanj v povojni Beneški Sloveniji ter v najnovejšem času z neodgovornim hujskajočim žurnalističnim pisanjem.

Pri sedanjih političnih volitvah pa bodo seveda še zmeraj volilni rezultati v precejšnji meri takšni kot jih pač da skozi desetletja vserod odrijava, potlačeno, zatirano, zaostalo in prestrašeno ljudstvo, slovensko ljudstvo Beneške Slovenije.

Je nekaj gnilega v deželi Videmski. Gnilo je to predvsem to, da se velike ita-

PODBONESEC Cjesta u Črni vrh

Cjesta u Črni vrh bo preca nareta, trjeba je napraviti samo še pol kilometra an paršla bo u vas. Kdor je biu u te zadnje čase u Črnem vrhu je mogu videti, de ta cjesta ni buohvje kaj dobra. Lahko bi jo nardili malo buj širokó, de bi se mogla srečati usaj dva automobila. Kam bo šu adan, če se srečata? U potók!

Tud buj pogliahna bi muorla bit, ne vjemo zakaj so pustili tisti greben po sredi cjeste. Tuó se bo sevjeđa še dalo postrojiti a usedno bi djela lahko spruot dobro nardil, de bi ljudje mogli že po njej voziti, takuó pa muorajo čakati, de bo djelo končano, ki ne vjemo kedaj bo.

Dougo so čakali Črnovršani de so paršli do cjeste. Kulko so tisti ljudje pretrpeli, kajti Črni vrh je ena najbuj zakotnih vasi Nadiške doline, visokó u brjegu. Nekaj so si že pomagali s teleferiko, ki so jo napeli pred parimi ljeti, a trjeba je bluó usedno prenesti še dosti brjemen.

Ceglih živjenski pogoji niso strašno slabi kot u drugih krajih Nadiške doline, ker jim daje dober vir entrat dobra živina, tud ljudje iz Črnega vrha hodijo na sezonska djela u estero. Vas šteje okuoli 500 ljudi od tjeđ djela na juškem kajšnih 150, tuó je več kot adna tretjina. Poudariti pa muoramo, de ljudje ne emigrirajo za stalno, ampak samo za sezonski čas an zatuó se ekonomsko stanje tle ne slabša. Troštamo se, de bojo tisti ljudje, ki djelajo po svjetu, parnesli tud damou kaj progressa, kajti kot znano, je Črni vrh ena najbuj zapušćena vas Slovjensćine. K progressu bo sigurno prispevala tud cjesta, ker bojo ljudje lahko imjeli več kontakta z ljudmi doline, ki ga do sada niso mogli imjet, ker so bli zaprti an osamljeni med gorami.

SOVODNJE

ZA BUOJSI RAZVOJ TURIZMA

Kakor znano, se na gori Matajur darže usako ljeto smučarske gare, kamor pride nimar dosti ljudi iz Cedada, Vidma, Gorice, Trsta an obmejnih krajeu Jugoslavije. Ker vas Matajur, ki leži na južnem pobočju istoimenske gore, ni imela adnega ljepge alberga, so pred ljeti zgradil u ta namjen ob uhođu u vas precej velik smučarski dom. Čudimo se pa, de niso ta lokal malo ljeuše formil, po uzorec kot

lijanske demokratične stranke ne držijo svojih temeljnih ideoloških načel o enakopravnosti vseh narodov in s tem tudi slovenskega v Beneški Sloveniji.

Sprašujemo se, kdaj bodo prišle italijanske demokratične stranke do prepričanja, da je v interesu italijanske države, da preneha sedanje ekonomsko in socialno zapostavljanje beneških Slovencev in negiranje njihovih narodnostno-manjšinskih pravic?

Ali je italijanskim demokratičnim strankam res vseeno, da beneški Slovenci niso in ne morejo biti zadovoljni s svojim ekonomskim, socialnim in narodnim položajem? Ali se jim ne zdi, da mora biti državljanska zvestoba beneških Slovencev poplačana na drugačen način kot do sedaj?

Čemu hočejo italijanske demokratične stranke, da sedanje vseskozi krivično stanje izpodjeda državljansko zvestobo beneških Slovencev?

Ali je italijanskim demokratičnim strankam vseeno, da traja še kar naprej to sramotno postopanje z beneškimi Slovenci, da se širi sramota za demokratično Italijo v sredini Evrope?

Zakaj dopušćajo italijanske demokratične stranke, da se morajo beneški Slovenci sami, da se mora naš list »Matajur« sam boriti za realizacijo demokratičnih narodno-manjšinskih pravic v Beneški Sloveniji, zato, da bi bilo naše ljudstvo zadovoljno, zato da bi izgnilo sedanje njihovo razočaranje in se pojačala skupna državljanska zavest in medsebojna ljubezen, Furlanov in Slovencev ob vhodni državni meji?

Kdaj bodo italijanske demokratične stranke odvrgele nacionalistične naočnike pri proučevanju in reševanju problemov beneških Slovencev?

jih imajo u Kanalski dolini an drugje, kjer so tereni za smučat. Lokal na Matajurju je čisto navadna hribska oštarija, ki ne odgovarja ljudem, ki so bli po več ur na smučkah. Tle ni nobedne udobnosti (comodita) ali karakteristike, an ni niti prastora za parkiranje automobila pred hišo ali tam kje blizu. Ker je Matajur tud krasni turistični kraj za poljetne turiste bi bluó pru, de gospodar tega lokalja pomisli kulko ljudi bi paršlo na izlete (gite), če bi biu lokal malo buj moderno urejen. Stroški, ki bi jih par tjem imeu, bi bli višno u kratkem času poplačani. Donas so ljudje naveličani nemjernega živjenja u cetadi an si želijo usaj u nedejeh počitka u naravi med gorami. Matajur je že poznan an trjeba bi bluó zanj še malo reklame nardit, saj je edina najvišja gora u bližini Vidma an Cedada. Torej korajžo an vržite se na djelo!

TAJPANA

Drugo nedejo tu maju, kar ne ba segra, so tu Krnahti inaugurali še nove lokalje, likerih ospodar to je domačin Valentin Filipić - Tin Kajzelj. Nova hiša na stoji blizu latarije an usi lokaliji so zlo moderno aredani. Zdoló to je še na velika sala, kjer no če morjeti judje plesati ali se sarvijati za kake kulturne raprežentacjoni. Tu to hišo e Kajzelj parnesu še boteho, ke ne ba prej tu tjem horenjem borku. Velika škoda pa to je ta, ke no mu nejćejo dati licenco za oštarijo an bar. No pravijo, ke na je Krnahta mas mala vas za mjeti dvje oštarije. Tuó to se nam pa ne zdi jušto, ker tu cjelem komunu to nje 'dneha tekaj ljepge lokalja. Sem bi sigurno paršlo dosti judi še od drugih vasi an še iz Vidma an Cente, če bi se nardilo no mar propagande. Cjesta na je dobra an pred to novo hišo to je še velik plačar, kjer bi lahko ustavili judje auto-

Il turismo potrebbe migliorare le condizioni economiche della Slavia

Prejeli smo pismo našega domačina, katerega zaradi važnosti problema, ki ga obravnava, rade volje objavljamo obenem pa tudi upamo, da se bo še kdo oglašil in kaj zosebnega predlagal. Na željo dopisovalca objavljamo pismo v italijanščini, tako kakor smo ga prejeli.

Per chi sta a cuore l'avvenire della nostra montagna, il suo totale abbandono appartiene ormai al campo delle ipotesi che diverranno presto realtà, se non si prenderanno energiche misure per arginare questo fenomeno, anche perché ogni casa abbandonata, ogni montanaro che parte riduce la possibilità di vita per chi rimane e ne aumenta l'invito a partire.

Saggio è quindi il dibattito che sta conducendo il vostro giornale su questo angoscioso problema onde escogitare rimedi che non siano palliativi, ma valgano almeno a rallentare il fenomeno e soprattutto a dare nuova fiducia a coloro che resistono ancora nelle nostre valli.

Le cause economiche che hanno determinato questa situazione sono da ricercarsi in vari settori: chiusura del cementificio di San Leonardo, crisi delle castagne, chiusura dello stabilimento degli estratti tannici di Cividale, crisi della legna e del carbone, della frutta e di tutti gli altri modesti prodotti di una economia misera che è rimasta autosufficiente fino a quando la nostra gente si accontentava di vivere di polenta e batuda. Una volta il nostro montanaro viveva chiuso nelle sue vallate con contatti sporadici con il mondo esterno e sopportava rassegnatamente la miseria, soprattutto perché il benessere a quei tempi era qualcosa di lontano e irraggiungibile. Ma quando le più celeri comunicazioni, la radio, la televisione e le forzate trasmissioni provocate dalle guerre hanno messo in diretto contatto il nostro montanaro con la più progredita e più comoda vita degli altri paesi, egli non si è più accontentato della sua esistenza grama e meschina, con l'unica soddisfa-

zione costituita dalla riunione domenicale sul sagrato della Chiesa, ma ha preteso e pretende giustamente, di partecipare alle migliorate condizioni della città.

Io penso che il turismo, soprattutto perché sorge e si sviluppa per le medesime cause che provocano lo spopolamento montano, potrebbe aiutare la nostra economia, se fosse da noi migliorata la viabilità. Il cittadino della pianura, che ha maggiori possibilità economiche, la domenica desidera andare in montagna.

Risalgono le autocorriere dei turisti le valli dalle quali discendono i poveri montanari che emigrano. Turismo e spopolamento sono fenomeni complementari che possono equilibrarsi con grande beneficio dell'economia montana.

Ma vi è un'altro aspetto che non si può trascurare, in quanto la crisi della montagna è sì una crisi economica ma anche una crisi morale, un senso di sfiducia del montanaro verso la sua terra. Un'allegria comitiva di turisti provenienti da Gorizia o da Trieste, che sosti per qualche ora in un paese sperduto della nostra Slavia non solo costituisce un diversivo alla vita opaca del paese di montagna, trasformando anche solo per brevi istanti la quieta piazza del villaggio in un movimento centro di vita mondiale, non dà solo utile al paese, ma lascia tracce profonde nell'animo degli abitanti abituati per natura e per la solitudine a riflettere sulle cose che gli riguardano. Sorge o risorge così un legittimo orgoglio per la propria terra e la montagna non appare più la nemica, ma si svela nelle sue ignorate bellezze, nei suoi riflessi economici e così comincia a formarsi una coscienza montanara.

E' questo aspetto morale che si deve soprattutto considerare, in quanto esso è la necessaria premessa di ogni altra iniziativa per lo sviluppo economico della nostra Slavia. E i nostri paesi di montagna ci mostrano quale profonda trasformazione nelle cose e negli uomini può apportare il turismo.

Rag. Giovanni Novacco

obilje an motociklete. Anjeló no djelajo še novo cjesto, ke na če vezati Krnahto z Viskoršo an itako bi lahko mo-li priti judje še iz Terske doline.

Sperajmo, ke no če dati ingenjoznemu Tinu licenco an mi ve mu auguramo, ke u jo otenji prej ke to more.

SV. PETER SLOVENOV

ZA NOVE ŠUOLE AN POPRAVILO STARIH U NAŠIH KRAJIH

Glih tele dni pred votacjoni so nam vargli spet malo pepela u oči, de bi nas zaslepil an pokazal kakuó skarbi partit od governa za naše kraje. Douro so obečeval, de bojo napravili nove šuole an popravili stare, no an tele dni so vargli ven glas, de so akordali tele mutue za šuole. Sklenil so čat Spetru 20 milijonu lir za nardit srejnje šuole (scuole medie), komunu Fojda za vas Podoerkev 2.100.000 lir, za šuolo u Ahtnu 4 milijone, za šuolo u Porčinju 5.500.000 lir, komunu Dreka za šuolo u Trinkih 2.500.000 lir an Tipani za šuolo u Krnahti 2 milijona an pu.

Naši ljudje pravijo, kuó je tuó, de so akordali tele mutue glih pred votacjoni?

TELEFON U AZLI

Pretekli tjeđan so napejal telefon tud u Azlo. Nastanil so ga u oštariji par Jusicu an ima numer 48. Azla je zadost velika vas za imjet telefon an zatró je biu že čas, de so ga napejal.

ASFALTIRANJE CJEST

Pretekli tjeđan so začel strojit cjesto Azla Cedron, ki jo nameravajo preca tud asfaltirati. U kratkem bojo asfaltirali tud cjesto u Sovodnjah.

ZA JAVNA DJELA

Zvedjal smo, de so akordali dati koprativni Dolenjega Marsina 20.000.000 lir, de bojo poleg drugih djel zgradil tud cjesto, ki bo vodila iz Dolenjega Marsina u vasičo Prdo. Bono videli, če bojo darlat tale obečo.

Ob 82. obletnici rojstva

Ivana Cankarja

romašnejše ulice na Vrhniki, ni bil zaman sin proletarskih staršev, očeta krojača, ki je delal po hišah in potoval od vasi do vasi s šivanko in sukancem, in matere bajtarske hčere, katere družina se je sproletalizirala. Z Ivanom je bilo v hiši še osem otrok; že v detinstvu je poznal opisoval v mnogih svojih novelah in črticah. Zgodaj je dozorel, postal zaradi svoje narave in razmer v okolici upornik, uprl se je v soli in zakristiji, ki sta predstavljali zanj prvo oblastnjo. Pozneje se je uprl meščanski družbi in kulturi. Toda tedanja meščanska kulturna politika je šla za tem, da je odvracala pozornost mladine od političnih vprašanj, zapeljevala je mladino od družbene problematike v literaturo, v lepo umetnost, v umetnost zaradi umetnosti. Lagali so razni filozofi in teoretiki, da umetnost stremi za lepoto, za vzvišeno lepoto, da sta resnica in pravica popolnoma nekaj drugega itd. Tudi Cankar in mladi pesniki moderne so se dali za trenutek zapeljati. Zavedli so jih v slepo smer, kazali so jim nadčloveka Nietzscheja, srenili so jih z dekadentno in simbolistično umetnostjo. Zato je ta mladina živela »namenju literaturo, literarnih bojev in prepričev.«

Res je bil to tudi »beg iz puste vsakdanjosti« in »izraz zadovoljnosti« z gnilo in ogabno liberalno politiko, ki je razširjala smrad zastarelega močvirja. Toda rešitve iz te zagate ni bilo ne v umetnosti, ne v osebni upornosti, ki je sama sebi namen.

Cankarju je bilo iskanje olajšano. Bil je proletarskega rodu, kritičen in uporen človek, živel je v velenosti, v sredini sistema, ki je tedaj zavladal tudi slovenskemu ljudstvu. Živel je v »ogromni delavnici«, trdnjavi socializma, domu jetike in uboštva, — v dunajskem predmestju. Vse to ga je sililo k premišljevanju, zbiral je doživljaje in izkustva kot umetnik in človek, odkril je krivičnost družbenega reda. Sistem, ki je dodelil vse bogastvo zemlje in vse sadove človeškega uma kapitalu brez izmena in mu zasužnil človeštvo, je bil krivec nereda in obupnega stanja med delovnim ljudstvom. To spoznanje je bilo velevažno, a vendar še

premalo. Temu sistemu se je moral Cankar upreti ne samo čustveno, temveč tudi razumsko. Najti je moral tudi sredstvo borbe proti krivičnemu sistemu. Kajti vse premalo je spoznanje, da se da sistem uničiti, važnejše je bilo najti sredstvo, kako bo človeštvo ta sistem uničilo.

In to je Cankar spoznal na Dunaju. Videl je stvarnost: proletariat, ponosen in samozavesten, verujoč vase in prihodnost. Spoznal je organizacijo delavskega razreda in njeno znanstveno osnovo. Priznal je, da socialistična organizacija brani tudi interese slovenskega delovnega inteligenta in da bo vsemu slovenskemu ljudstvu zagotovila lepšo bodočnost. Postal je član socialistične stranke in kandidiral pri volitvah, govoril na delavskih zborovanjih, predaval po delavskih društvih, posebno v Trstu, pisal v socialistične liste in dal svojemu leposlovnemu delu socialistično misel. Prvi je v slovenski književnosti umetniško upodobil socialistične zahteve, formuliral problem slovenskega ljudstva in slovenske kulture ter že pred vojno jasno in nedvomno črtal razvoj slovenskega narodnega vprašanja v bližnji bodočnosti.

Kitajska pisava bo reformirana

Kitajska je v zadnjem desetletju že bistveno spremenila svoje staro lice in še vedno se nadaljuje vsestranske reforme, s katerimi si bodo kitajski narodi preoblikovali domovino in si zgradili lepšo in srečnejšo bodočnost. Ena največjih reform na Kitajskem pa je vsekakor reforma pisave, katere je stara že 3000 let, kajti odločili so se, da izločijo iz uporabe svojo ideografsko pisavo ter jo nadomestijo z latinskimi črkami.

Da lahko Kitajec bere v starem črkopisu časniki ali laže razumljivo knjigo, mora obvladati okoli 3500 znakov. Vsak izmed teh znakov je sestavljen iz več — dveh do trideset — črtic, ki ponazorjujejo samo besedni pomen, z ničemer pa ne povedo, iz katerih glasov sestoji beseda. Izgovarjave se morajo za vsak posamezni primer posebej učiti, zato traja pouk v osnovnem branju mnogo let. Za študij na univerzi poznavanje 3500 znakov seveda ne zadostuje, marveč mora visokošolec poznati vsaj 5000 do 6000 takih znakov. Znanstvenik pa mora obvladati celo okoli 10.000 znakov (vseh skupaj jih je 50.000) če hoče s pridom brati staro kitajsko literaturo.

Iz teh števil je razvidno, kakšnega daljnosežnega pomena je uvedba alfabeta s 26 črkami tako za učence kakor za učitelje in ne nazadnje za mednarodno sporazumevanje. Z reformo, za katero so se kitajski znanstveniki potegovali več ko 60 let, bo storjen odločilen korak na poti k dokončni odstranitvi nepismenosti na Kitajskem. Z latinskimi alfabeta se bo jezik 600 milijonskega kitajskega naroda priključil večini drugih svetovnih jezikov, hkrati pa se prilagodil vsem zahtevam sodobne tiskarske in obveščevalske tehnike.

Preganjanje slovenščine v šolah Furlanske Slovenije v prejšnjem stoletju

Prinašamo dva vira o preganjanju slovenščine v šolah Furlanske Slovenije:

I. Okrajni italijanski komisar v Cedadu je razposlal dne 19.IV.1869 vsem županom Furlanske Slovenije sledečo tajno okrožnico: »Znana so Vam vladina priporočila zaradi rabe narodnega jezika in v ta namen je pred kratkim okrajni šolski nadzornik obhodil ta okraj. Marsikak neprijatelj naše neodvisnosti išče vsakršnih pomočkov, da bi se v tem okraju še nadalje ohranila raba slovanskega jezika, kateri spominja sramotnega tujčevega bivanja v Italiji. Razširjajo se med ljudmi tiskovine in tajni katekizmi — in ker mora biti vladi mar, da se tako njej sovražno rovarjenje (si fatte mene ostili) ustavi, ter da se krivci kaznujejo, Vas opominjam pozite, obiskujte šolo, kjer je ostro zapovedano poučevanje izključno le v italijanskem jeziku, in ako zapazite, da bi se kak učitelj predrznil, posluševati se omenjenega jezika, sporočite mi to, da se tak človek takoj odstavi.

II. »La Resia e i resiani« dal professore Baudouin de Courtenay e dal professore Giuseppe Loschi: anno 1878:

Molti dei resiani riu colti dimostrano una viva e sincera simpatia per gli sloveni austriaci (Carniolo-sloveni), per i loro tabor (adunanze), per il loro movimento popolare letterario e in generale per tutte le manifestazioni della loro vita popolare politica. Abbastanza frequenti sono qui i lagni contro la totale esclusione della lingua resiana dalla scuola... I patrioti resiani invidiano i carniolo-sloveni e manifestano il desiderio che anche nella loro scuola s'insegnino non solo in italiano ma anche in resiano, o, se principalmente in italiano, almeno col l'aiuto del resiano. Come io già notai questo metodo si segue in parte del maestro e della maestra resiani d'ora, ma esso non è approvato dagli ufficiali del governo italiano.

Odkod imena avtomobilov

Vse bolj se veča avtomobilski promet. Po naših cestah brzijo vozovi domače in tuje produkcije kakor na tekočem traku. Novi in lepi modeli pritegnejo vedno pozornost ljudi, ki gledajo za njimi in ugibajo, kakšne znamke naj bi bil ta ali oni avtomobil. Danes, v dobi avtomobilizma, poznajo že otroci znamke avtomobilov, vendar pa malokdo ve, od kod so ta imena.

Adler — ime mu je dal konstruktor Klayer, češ da je njegov avtomobil med drugimi avtomobili kakor orol med ptici.

Mercedes — tako je bilo ime hčerki avstrijskega konzula Jelineka v Nizi.

Opel — ta je dobil ime po tovarnarju Adamu Opelu.

Chevrolet — je dobil ime po Svicarju Louisu Chevroletu, ki je bil ustanovitelj tovarne avtomobilov v Detroitu.

Benz — svetovno znana tovarna avtomobilov v Mannheimu. Ime je dobila po Karlu Benz, pionirju avtomobilizma.

Buick — tako se je pisal nizozemski ustanovitelj ameriške tovarne avtomobilov leta 1900.

Cadillac — priimek ustanovitelja ameriškega mesta Detroita.

Ford (Detroit) — je dobil ime po Henryju Fordu, ki je leta 1903 ustanovil največje ameriško društvo za industrijo avtomobilov.

Steyr — se imenuje po zgornjeavstrijskem mestu Steyr.

Fiat — je kratica za Fabbrica Italiana di Automobile Torino.

Seveda to je le nekaj najznačilnejših avtomobilskih imen. Avtomobilska industrija pa izredno naglo napreduje in zaradi tega je mogoče videti na cestah še več različnih avtomobilov različnih znamk. Večina so imena, določena po imenih konstruktorjev, tovarnarjev itd. Avtomobili novih tipov se morajo boriti za uveljavljanje, kar pa danes že ni več lahka stvar, ko je konkurenca prav na tem področju zelo velika.

FRANCE BEVK:

KAPLAN MARTIN ČEDERMAC

»Tudi ako je res, kar trdite, vaši razlogi le podpirajo naše odločitve in dokazujejo njihovo neobhodno potrebo. Cerkev bi morala podpirati šolsko vzgojo, a vi ste le rušili njene uspehe. Poslej se to ne sme več goditi.«

»Cerkev ni osnovna šola.«

»Kerke ni osnovna šola, pravite? In vendar ste pri verskem pouku učili otroke branja v tujem jeziku. Kako se to ujema?«

Besedni dvoboj je bil od stavka do stavka strastnejši, bolj vroč, neizprosnejši, četudi se je še vedno gibal v mejah vljudnosti. Čedermac je bilo neznanstvo utrudilo, misli so se mu zapletle. Obhajali sta ga žalost in jeza, na um so mu prihajale same bridke besede, ki se jih ni upal izreči.

»Priznajmo si«, je rekel slednjič z vzdihom iz polnega srca, »vi hočete izrebiti naš jezik.«

Prefekt je molčal.

»Vse kaže, da je tako; dovolite, ekscelenc! Čemu bi si tajili? Morda je vaše mnenje, da to zahtevajo koristi države. Toda dovolim si pripomniti, da je učinek Drav nasproten.«

Prefekt je naglo dvignil glavo.

»Kako to mislite, prečastiti?«

»Kako naj to izrazim v kratkih besedah? Poznati bi morali našo zgodovino. Poudarim le, da smo bili stoletja zvesti podložniki beneške republike, pozneje smo enodušno glasovali za združeno Italijo, da ne omenjam žrtve v svetovni vojni. Kot državljani se čutimo Italijane, četudi se ne bojimo priznati, da smo Slovenci. Zdaj pa, ko branimo svoj jezik, se nam očita, da smo Jugoslovani. Ekscelenc, na svoja ušesa sem to slišal. Našim mislim vsiljujete neko drugo državno pripadnost, o kateri se nam prej še sanjalo ni. V dnevi, ko so se naši ljudje po vaši zaslugi začeli bolj živo zavedati svojega jezika, ne more to ostati brez posledic. In tega ne bomo krivi mi.«

Čedermac je govoril vroče, kakor da bi hotel položiti v te besede vso moč verjetnosti in dokaza. Prefekt je vrtel svinčnik v rokah in gledal v mizo, kakor da mozga neko misel.

»V teoriji bo morda tako«, je slednjič spregovoril. »V teoriji. To so skrajne možnosti, na katere ne moremo računati. Ljudje naglo pozabijo in se vdajo, ako ni

podpivalcev. Vi, prečastiti, pa pozabljate na nekaj drugega. Prej vas je v naših mejah živela le peščica, a zdaj ste dobili močan prirastek z razvito narodno zavestjo. Ne maram pretiravati, vpliv bi bil morda le neznamen, a s časom — kdo more vedeti? Pa to še ni vse. Še na nekaj drugega moramo misliti. Danes je onstran meje slovanska narodna država. Če bi živeli kje v sredini polotoka, bi vam nihče ne kalil miru. Mi smo širokosrčen narod; še uročencem v kolonijah dovoljujemo šole in bogoslužje v njihovem jeziku ter gojitev narodne kulture. Tu pa že zgolj s tem, da ste, spravljate nedotakljivost naših narodnih meja v nevarnost.«

Čedermac je bil prepaden nad odkritostjo, ki ga je do konca razorožila.

»Torej smo neizbežno obsojeni na smrt?« je bridko vzkliknil.

Prefekt je umaknil pogled.

»Vem, da je kruto«, je rekel. »Toda koristi države se ne smejo ozirati na čustva posameznikov ali majhnih skupin. Ona ima pred očmi cilje, katerim se mora ukloniti vse drugo. To pa, kakor sem že poudaril, ne zahteva žrtve samo od poudincev. V tem pogledu je vsak upor, vsaka beseda zaman.«

Dan ni bil topel, prej hladen, vendar je Čedermacu vroč pot oblivalo telo. Izčrpal je bil vse ugovore, položil v besede

ves napor, zdaj je obsedel brez besed, brez moči ko cunja. Prefektove besede so izzvenele kot zaključek razgovora.

Dvignil se je, prefekt ga je pospremil do vrat. Nenadoma ga je obšla taka žalost, tak obupen pogum, da je izrekel še poslednje, kar mu je bilo na jeziku.

»Ekscelenc, trdno verujem v Boga in v njegovo pravico. Tudi narodi bodo klicani pred sodbo. In tolaži me, da moj narod ne bo tisti, ki se bo moral zagovarjati pred Bogom.«

Prefekt, ki je veroval le v pravico močnejšega, se je le sočutno nasmehnil tej zanesenosti.

»Prečastiti, verujte mi, da vas skušam razumeti in da pred vsem cenim vašo odkritost. Tudi jaz sem bil bolj odkrit, kakor bi bil smel biti. In le žal bi mi bilo, ako bi moral svoje osebno spoštovanje do vas omadeževati s kakim strogim ukrepom.«

Čedermac je razumel grožnjo; osupnila ga je.

»Ekscelenc, dejal sem že, ako sem kaj zagrešil...«

»Ne, ne, prečastiti,« mu je prefekt z lokavim nasmehom na ustnicah segel v besedo. »Tu ni govora o obstoječih zakonih in o ječi. Nekaterih prestopkov zakon ne omenja, a imamo zanje policijske ukrepe, ki so prav tako boleči in učinkoviti kakor zapor. Predvsem pazite na svo-

je besede, prečastiti! Včasih poslušajo tudi stene...« In kakor da hoče zabrisati vtis poslednjih besed, je nenadoma vprašal: »Ali je v Vrsnik speljana električna energija?«

Čedermac je prepaden, ko omamljen stal na mestu; šele čez trenutek se je zavedel, da prefekt čaka odgovora.

»Do krčme je speljana«, je rekel naglo.

»Do cerkve in kaplanije še ne.«

»Poskrbeli bomo, da se to zgodi. Sam se bom zanimal za to.«

Čedermac se ni prav zavedel, kdaj se je znašel pred vrati na ulici, po kateri so se pretakali ljudje. Bil je že poldan; čez strehe so odmevali glasovi zvonov.

Ze se je nočilo, ko je Čedermac stopil iz avtobusa in se po klanecu vračal domov. Hodil je počasi, utrujeno, gledal v tla, v sivo kamenje, ki se je svetilo iz mraka, in trudno razmišljal.

Med razgovorom s prefektom se mu je porajala cela lestvica občutkov, a se pri nobenem ni utegnil pomuditi. Cel plaz misli, besed in vtisov, v katerih se je moral šele razgledati. Podnevi je bil preveč razburjen, ves v pijani omotici, ni se mogel zbrati. Zdaj, ko je sam stopal skozi mrak, so se mu obnavljale posameznosti in mu živo stopale pred oči.

Mislil je nase. Ni pozabil grožnje, pa naj je bila izrečena še s tako obzirnostjo.

Pravilna vzgoja piščancev

Če hočemo zrediti visoko proizvodno perutnino, moramo pričeti s pravilno rezo že pri en dan starih piščancih. Piščanci potrebujejo primerno toploto, zlasti prvih 5 do 7 tednov. Zaželjena toplota za mlade piščance v prvem tednu je 32 do 35 stopinj C, od drugega do tretjega tedna 28 do 30 stopinj C, od četrtega do petega tedna 22 do 24 stopinj C. Čim bolj dorajajo piščanci, tem manj toplote potrebujejo; v 6 do 8 tednu ne potrebujejo več kotle. Piščanci pa sami najbolj kažejo, če jim toplota ne odgovarja. Če jim je prevroče odpirajo kljunčke, če pa jim je prehladno, se stiskajo skupaj in nenehno čvinkajo.

Zelo važna je čistoča v hlevu, kjer vzrejamo piščance. Kot nastil lahko služijo droben, suh pesek, nad katerega raztresemo suho slamo, zrezano v dolžini 3 do 4 cm ali pa lesne ostružke, ni pa priporočljiva žagovina. Nastil naj bo dovolj in ga po potrebi menjamo.

Piščance krmimo takole: prve tri dni krmimo piščance proseno kašo ali zmleti zdrob ali ovsene kosmiče. Od četrtega dne dalje uvajamo v obroček že nekoliko več debelejših zrnc n. pr. riža. Piščanci morajo imeti na razpolago vedno dovolj sveže in čiste vode. Biti mora dovolj kr-

ŽIVINOREJA

Če živino na paši napne

Napenjanje živine na paši povsod poznamo. Največkrat živino napne, ko se pase na detelji, zlasti če je ta mokra po rosi ali dežju. Nevarnost napenjanja povečujejo tudi prenapenjanje živine ter hudaourje in nizki zračni pritisk.

Proti napenjanju poznamo celo vrsto pripomočkov od požiralnikove cevi pa do trokarja. Tudi vemo, da pri napeti živali ne smemo zamujati časa. Kljub temu pa ne bo odveč, če ponovimo, kako naj ravnamo z napetim govedom.

Napeto govedo najprej postavimo tako, da stoji s prednjimi nogami višje, kakor z zadnjimi. S tem pripomoremo, da pride začetek požiralnika nad krmo v vampu, da plini iz vampa lahko odhajajo skozi požiralnik. Istočasno z zvito slamo drgnemo žival po vampu in dražimo njen jezik, da se ji prične rigati. Jezik primemo z brisačo in ga rahlo potegnemo naprej, kar ima isti učinek, kakor pri človeku draženje malega jezika, da prične bruhati.

Ce se je pričelo govedu rigati in ko čujemo, da prihajajo skozi gobec smrdljivi plini, mu denemo v gobec zvito slamo in jo zvežemo za rogovi, kar riganje pospešuje.

Riganje tudi pospešimo z aparatom proti napenjanju. Svicarji uporabljajo v ta namen tako imenovan Ruktator. Aparat obstoji iz dveh ročajev in dveh votlin godbca odgovarjajočih kovinastih plošč, ki jih vtaknemo napetemu govedu v gobec, nakar se mu prične rigati.

Od zdravil proti napenjanju so se najbolj obnesli Silicon — preparati, ki ne škodujejo v vampu za prebavo potrebnim bakterijam. Tudi 2 do 3 žlice terpentinovega olja na liter vode ali kuhanega lanenega semena je preprečilo nadaljnje napenjanje. Dobro sredstvo je tudi apnenno mleko, od katerega damo napetemu govedu 1 do 2 litra in ki ga pripravimo, če v litru vode raztopimo 10 gramov apna. Po nekod dajejo napetemu govedu tudi v vodi razredčeno solno kislino (na 1 do 2 litra vode do 2 do 3 žlice solne kisline). Če izbiramo med apnenim mlekom in razredčeno solno kislino, se moramo odločiti za eno ali za drugo, nikakor pa

hladnejših pa to ni priporočljivo. Ko je drevo obloženo le s kratkim rodnim lesom, ga le redčimo.

Slive in mandelj razvijajo podobno lesne in rodne poganjke. Normalni rodni poganjki so nekoliko krajši. Krajšamo jih le, da pomladimo rodni les, sicer pa jih samo redčimo.

(Se nadaljuje)

Ne zavlacujte z košnjo

Kakor izgleda bodo detelja lucerna in trave že karalu zrele za košnjo. Če bo tuči naslednji teden za rast tako ugoden, kakor so bili ti zadnji, bo že čas, da bodo po travnatem svetu zapele kose.

Dosti je bilo v zadnjih letih priporočil in dokazovanj prednosti zgodnje košnje. Nič manj pa ni v zadnjih letih pristaše pozne košnje toplo deževno vreme. Namesto sena so z dvakratnim trudom oni, ki so zgodaj kosili, prideli zastarele in olesenele bilke brez neznanih, na beljakovinah bogatih listov. Pozna košnja se je maščevala do naslednje pomladi. Živina ni uspevala tako in mleka je bilo manj, kakor smo pričakovali.

Fa ne samo to govori za zgodnjo košnjo. Za njo govori tudi to, da zgodnja košnja omogoči zanesljivejši pridelek otave. Deževje omogoči, da trave po košnji hitro očistijo in da varujejo vlogo v zemlji. To pa je pogoj za izdaten pridelek otave in za tretjo košnjo travnikov.

Tri košnje na leto pa so na travniku boljše od dveh. Čim večkrat namreč kosimo, tem bolj uničujemo plevel in tem bolj zboljšujemo travniško rušo.

Zato: pripravite se na košnjo. Počistite prostore in pripravite dovolj sušil. Tik preden bodo začele cveteti prve trave, pa začnite kositi.

Če vsi drugi poizkusi odpovedo in če se nam žival že zgrudi.

Danes so tudi že sredstva, ki napenjanje preprečujejo. Poleg krmiljenja pašne živine z ovseno slamo uporabljajo za preprečenje napenjanja prej imenovane Silikon-preparate, za zelo občutljive živali pa tudi dražjo dodatno krmo, ki sta ji prirešana penicilin ali teramicin.

Zakaj obrezujemo sadno drevje

3. Obrezovanje kaščičarjev. — Breskve in kaščičarji rastejo nekoliko bohotneje ter hitreje kakor jablane in hruške. Posebnost je, da obrodijo že mladice (enoletni poganjki), kar je pri pečkarih zelo redko. Breskove rodne poganjke navadno krajšamo zato, da odstranimo vrhnji lesni poganjek in s tem prisilimo vejico le k rodnosti. Pri breskvah razlikujemo več vrst poganjkov: vegetativne (lesne, rastne), pravi rodni in normalni rodni les (tudi majske kitice).

Lesni (vegetativni) poganjki poženo v notranjost krošnje iz tako imenovanih adventnih brstov, so bolj močne in pokončne rasti. Večkrat so celo po dva metra dolgi in obdani z listnimi brsti, manj pa z lesnimi. Navadno jih odstranimo, če jih ne uporabimo za ogrodne veje, ko jih primerno skrajšamo, da poženo stranski poganjki, iz katerih vzgojimo sekundarne (drugotne) in rodne veje.

Pravi rodni les je navadno ves obložen s cvetnimi brsti, pri vrhu ga z listnimi in s termalnim lesnim brstom. Pravi rodni les je kratak (5 do 20 cm). Navadno se razvija pri evropskih sortah, manj pri križancih z ameriškimi sortami, le reko pa pri ameriških sortah.

Majske kitice se razvijajo kaj redko — na koncu lanskega neobrezaneve lesa. Ta kratki rodni les lahko pokvari obliko krošnje, zato ga odrežemo.

Normalni rodni poganjki (40 do 70 cm dolgi) so nosilci vsega pridelka. Najprimernejši so debeline svinčnika. Na njih se razvije najbolj kakovostno sadje.

Pri breskvah uporabimo kratko, srednjo ali dolgo rez ter redčenje, ko obrezujemo zaradi rodnosti. Kratka rez je namenjena le za sorte, ki tvorijo cvetne brste pri osnovi poganjkov, če hočemo vzgojiti nov rodni les ali pomladiti veje. S pre-

močno rezjo pospešujemo rast, zmanjšamo rodnost ter izčrpavamo drevo, da kmalu odmre. Srednjo rez uporabimo, ko je drevo premočno obloženo z rodnimi nastavkom in pri sortah s poganjki, obloženimi s cvetnimi brstom po vsem površju. Dolgo rez uporabimo, ko drevo (vino-gradniške breskve) tvori brste le na zgornjem delu poganjkov ali tvori manj rodnih poganjkov, ra tudi, kadar nasploh pospešujemo rodnost. Pregoste poganjke redčimo tako, da so po redčenju 30 do 40 cm narazen; prav malo jih prikrajšamo. Če so poganjki prerediti, jih krajšamo manj.

V toplejših krajih lahko obrezujemo vso zimo in pomlad do cvetenja, medtem ko smemo v pokrajinah s hladnejšim podnebjem obrezovati šele februarja, marca. Nekateri obrezujejo breskve med cvetenjem, da bi bolj presodili, koliko je nastavka in zmanjšali nevarnost zaradi pomladanske pozebe. To pa ni priporočljivo, ker se drevo med rastjo izčrpa (zalogo je porabilo za cvetje in poganjke). Glede krajšanja na štrcelj so sadjarji različnih mnenj. Verjetno najbolj kaže pustiti štrclje v krajih z vlažnejšim podnebjem, v pokrajinah z bolj suhim podnebjem pa ga ne kaže puščati pri rodnih in razvitih drevesih.

Normalni rodni poganjki marelic so nekoliko krajši, zato jih ne krajšamo, kvečjemu jih redčimo, če je že potrebno. Predolgo močnejše poganjke pa je treba prirezati največ do 40 cm. Večkrat v življenjski dobi drevesa jih lahko prikrajšamo tudi močnejše. S tem ustvarimo obilo stranskih rodnih poganjkov; sicer bi ra drevo raslo preveč v višino. Priporočljiva je izboljšana piramidalna vzgoja s precej rastočimi ogrodnimi vejami. V toplejših krajih lahko redčimo krošnjo poleti, v

gače? Kje si bil?»

»V mlino. Če vam je prav, lahko skupaj hodiva do vasi.«

»Zakaj bi mi ne bilo prav? Le hodiva! Nama bo krajši čas.«

In sta šla po klanecu.

»Mislili smo, da vas ne bomo več videli.« je spregovoril Rakar po premolku.

»No, tako naglo me pa vrag ne vzame.«

Kovač se je zasmeljal.

Cedermacu je družina iznenada dobro dela; zopet je bil med svojimi ljudmi. Pomislil je, s kakšnimi občutki je prejšnji dan odhajal. Kovaču mu je neizmerno približalo, kakor da ni bilo nikoli kake sence med njima... Nekaj časa sta molče hodila.

»Ali je doma kaj novega?« je slednjič vprašal Cedermac.

»Je! In Vanc je izpljunil. «Fej, hudič! Vsak dan je kaj novega. Vsak dan lepše. Danes so bili že zopet v vasi.«

Cedermac se je ustavil in zastrmel v tenjo pred seboj.

»Kaj so hoteli?«

»Katekizme so pobirali.«

Kaplan se ni začudil — ničemur več bi se ne bil čudil — vendar ga je bridko stisnilo za srce.

»Ali so bili tudi v kaplaniji?«

»Tudi. Baje so vse prevrgli, a ničesar našli.«

»V moji odsotnosti? Tega ne bi bili smeli!« se je razhudil. »Pa kaj se oni menijo.« je zamahnil s palico in stopil dalje. »Ali so bili po vseh hišah?«

»Po vseh. Še tam so povpraševali, kjer ni otrok.«

»In ljudje?«

»Ljudje?« je Vanc znova izpljunil. »Ljudje. Dali so katekizme. Ne bi jih hoteli vsi dati, a oni so dobro vedeli, da jih imajo. Neki hudič jim je vse povedal. Toda jaz ga nisem dal.« se je zasmeljal. »Vrgel sem jim neke stare krpe, iz katerih sem se še jaz učil. Moji otroci ne bodo ostali brez nauka, pa če naj jih opolnoči budim in učim.« se je razburil. »Če bi bili vsi kakor jaz, bi jim s koli datli katekizme...«

»Bolj previdno!« se je Cedermac ozrl.

»Tiše!«

»Vi me ne boste izdali.«

»Jaz ne!« Pa te noč lahko izda. Včasih tudi noč nateguje ušesa.«

Kaplan je po strani začuden pogledoval kovača. Misli je, da ga pozna, a zdaj mu je bil nenadoma kot uganka. Kdo naj ga razume?

»Glej, pa sem mislil, da ti ni do tega.« je glasno izgovoril svojo misel. »Da ti ni do katekizmov in do nauka...«

»Saj vedno hodim v cerkev. Ali ne hodim?«

ZA NAŠE gospodinje

Hipermangan v gospodinjstvu

V vsaki hiši bi morala biti vedno pri roki škatljica hipermangana. V zdravilstvu nam koristno služi za razkuženje. Med različnimi epidemijami imejmo v umivalniku vedno pripravljeno hipermanganovo raztopino. Če se otrok potolče in mu izmikan o rano, uporabljamo vedno to raztopino. Tudi pri začetnem vnetju grla je uspešno, če grgramo močno raztopino hipermangana.

Hipermangan pa nam dobro služi tudi pri raznih gospodinjstvih opravilih. Je izvrstno sredstvo za umivanje rok, ker odstrani neprijetne vonjave, ki jih sicer z vodo in milom ne odstranimo. Na primer vonj po ribah, čebuli ali čem drugem.

Čevlji dobijo s časom neprijeten duh. Tega duha se znebimo, če izperemo čevlji od znotraj z raztopino hipermangana.

Tudi posoda, ki se je navzela vonja od hrane ali česa drugega, izgubi neprijeten duh, če vlijemo vanjo raztopino hiper-

mangana in pustimo v njej nekaj ur, nakar jo splaknemo.

Omare in predale, ki imajo neprijeten vonj po zatozlem, zbrišemo s krpo, ki smo jo namočili v tej raztopini.

Hipermangan nam pomaga tudi pri barvanju tkanin, kadar hočemo prebarvati belo tkanino v krem barvo, ki jo sicer s pravo barvo težko dosežemo. Vendar moramo v tem primeru hipermangan popolnoma raztopiti, da ne ostane noben drobec neraztopljen. Tkanino nato namočimo za nekaj ur v to raztopino, nakar jo izperemo. Zadnji vodi dodamo nekaj kisa in tkanina bo prebarvana brez prekuhanja. To je posebno primerno za finejšo volneno tkanino ali svilo, ki se pri kuhanju pokvari.

Odgovorni urednik: Tedoldi Vojmir
Reg. Videmske sodnje št. 47
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

Namigavanje, ki se je nanašalo na neke neprevide besede, ga je peklo kot žerjavica. Razgrebal je po preteklosti, vroče kaplje potu so mu stale na čelu. Neki prizor se mu je dvakrat približnil pred očmi, a mu je zopet ugasnil. V tretje mu je kot živa podoba obstal v zavesti. Večer, on stoji v kuhinji, a pred njim Katina, ki ji govori zanesene besede. Odločno je stresnil z glavo, toda prizor je ostal, ni se dal odgnati. Da, poročniku je govoril o posledicah, a o ječi, o svojem trdnem sklepu samo Katini. Komu je zaupala? Neznancu, ovaduhu, ki ga je mrzila vsa vas in se ga bala, četudi ga ni poznala, le on se ga ni bal. Zdaj pa ga je nenadoma obšel strah pred njim. Ozrl se je, kakor da ga čuti za svojim hrbtom.

»Prekleti človek!« Zamahnil je s palico predse.

Bilo je prav na ovinku, ob ozki grapi, kjer se je od klanca cepila steza in tekla do mlina. Od grmovja ob potoku se je nenadoma odlučila temna človeška senca.

»Dober večer!«

Cedermac se je prestrašil; hkrati mu je bilo nerodno, da ga je nekdo zalotil, kako sam pri sebi vzklila in maha s palico. Bil je kovač Vanc, ki je obstal pred njim; spoznal ga je po glasu in po tenji.

»Bog daj!« je nejevoljno odzdravil.

»To človeka prestrašiš! Ali ne znaš dru-

njak, z ostrim socialnim čustvom; eden izmed redkih, ki so pripravljene tvegati vse za svoje prepričanje. Gospod Martin je čutil, da mu je morda bližji kakor kdorkoli v vasi. Poznal je ubožstvo in krivice, a o tem nikoli ni globoko razmišljal, še manj, da bi se temu s silo upiral. Boj zoper obstoječi red je imel za brezbožstvo. Toda v tem trenutku so se kovačeve besede čudno ujemale z njegovimi občutki, četudi mu je še vedno ugovarjalo na dnu duše.

»Saj razumem.« je zategnil. »Saj vse razumem. Toda bojevati se je treba v mejah zakonov.«

»Saj veste, kako!« je vrgel Rakar malce zadirčno. »Le bojujte se za slovenske pridige v mejah zakonov! Radoveden sem, koliko boste dosegli.«

Moj Bog, kako je bilo to resnično! Gospod Martin je to stokrat občutil.

»Menda bo zmeraj tako na svetu.« je vzdihnil. »Nikoli ne bo vse prav.«

»Ne!« je Rakar odsekal. »Pravica mora zmagati.«

Ta goreča vera v pravico je Cedermacu prijetno iznenadila; bila mu je v tolažbo. »Res, Vanc! Tako bi moralo biti. Če bi bili vsi ljudje enakih misli, bi bilo to lahko. Pa niso. Saj vidiš, kako je. Se pri nas se najdejo ovaduh, ko bi človek mislil, da je vse enako zadelo...«

(Nadaljevanje sledi)